

1983/84:27

Fredagen den 18 november

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes av andre vice talmannen.

1 § Kompletteringsval till utskott

Anf. 1 ANDRE VICE TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i utrikesutskottet under Sture Ericsons ledighet anmält hans ersättare Ulla-Britt Carlsson och som suppleant i kulturutskottet under Tyra Johanssons ledighet anmält hennes ersättare Sverre Palm.

Moderata samlingspartiets partigrupp har som suppleant i utbildnings- och näringsutskotten under Per Unckels ledighet anmält hans ersättare Lena Lundblad.

Folkpartiets partigrupp har som suppleant i konstitutions- och skatteutskotten under Karin Ahrlands ledighet anmält hennes ersättare Andres Küng.

Andre vice talmannen förklarade valda till

suppleant i konstitutionsutskottet

Andres Küng (fp)

suppleant i skatteutskottet

Andres Küng (fp)

suppleant i utrikesutskottet

Ulla-Britt Carlsson (s)

suppleant i kulturutskottet

Sverre Palm (s)

suppleant i utbildningsutskottet

Lena Lundblad (m)

2 § Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

3 § Andre vice talmannen meddelade att *Karl-Erik Svartberg* (s) denna dag återtagit sin plats i riksdagen, varigenom Sverre Palms uppdrag som ersättare för honom upphört.

4 § Svar på interpellation 1983/84:24 om Europadomstolens dom i visst ärende från Sverige

Anf. 2 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Anders Björck har frågat om justitieministern är beredd att lämna kammaren en redogörelse för de slutsatser som man har kommit fram till inom justitiedepartementet angående konsekvenserna för svensk lagstiftning av en dom i Europadomstolen. Anders Björck har också frågat om justitieministern anser att oppositionen bör ges möjligheter att delta i beredningsarbetet.

Inom regeringskansliet pågår ett arbete med att analysera konsekvenserna för vår lagstiftning av Europadomstolens dom. För egen del har jag ännu inte hunnit sätta mig in i frågan så långt att jag i dag kan lämna någon sådan redogörelse som Anders Björck efterfrågar.

Jag är inte heller beredd att i dag ta ställning till hur det fortsatta beredningsarbetet bör bedrivas.

Anf. 3 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det är ett märkligt och otillfredsställande svar som den nye justitieministern har lämnat. Hans debut kunde knappast ha varit sämre. Jag ber högst formellt att få tacka för svaret.

För ett år sedan frågade jag hans företrädare vilka åtgärder regeringen ämnade vidta med anledning av den fällande domen mot Sverige i Europadomstolen. Justitieministern lovade då att *omedelbart* – ordet omedelbart är ett citat ur herr Rainers anförande från protokollet – bereda ärendet i regeringskansliet och återkomma med en redogörelse så snart detta skett. Han skulle då också ta ställning till på vilket sätt oppositionen skulle ges möjlighet att delta i arbetet.

Nu, herr talman, har ett år gått. Ingenting har hörts från justitiedepartementet. Det enda som har hänt är att statsministern har gjort ett djupt olyckligt uttalande om Europadomstolen.

Om inte arbetstakten i justitiedepartementet är snigelartad, kan man inte dra någon annan slutsats än att departementet struntat i ärendet eller gett det lägsta prioritet.

Detta är i och för sig inte så märkligt när det gäller ett socialdemokratiskt lett departement. Respekten för egendomsskyddet och rättssäkerheten,

vilket den fällande domen i Europadomstolen handlar om, har det ibland varit si och så med från socialdemokratin sida.

Herr talman! Ett års tid är mer än nog för att förbereda en rapport till riksdagen. Det är fem veckor sedan jag lämnade in den nu aktuella interpellationen. Departementet har haft god tid på sig att förbereda ett svar. Justitieministern är visserligen ny på sin post, men han har en bakgrund som gör att han snabbt borde ha kunnat sätta sig in i ärendet och avge ett tillfredsställande svar. I annat fall kunde han ha kontaktat mig och föreslagit att vi skulle flytta fram svarsdatum och denna debatt någon eller några veckor. Men så har inte skett, och hanteringen av hela ärendet är en förolämpning mot riksdagen. Eftersom svaret bör ha varit på delning inom hela regeringen, ställer sig alltså denna bakom handlingssättet.

Herr talman! Justitieministern gör i sitt s. k. svar klart att han inte är beredd att sakt diskutera min interpellation, eftersom han och hans departement inte är förberedda. Mot denna bakgrund är det meningslöst att här och nu aktualisera de viktiga sakfrågor som återfinns i interpellationen. Ett svar är emellertid nödvändigt, eftersom Sverige har förbundit sig att följa Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna.

Jag kommer därför, herr talman, att nu gå till kammarkansliet och framställa exakt samma interpellation en gång till. Därigenom kan justitieministern få den ytterligare betänketid som han och hans departement anser sig behöva.

Anf. 4 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Jag sade i mitt svar på Anders Björcks interpellation att jag inte hunnit sätta mig in i frågan så långt att jag i dag kunde lämna den fullständiga redogörelse som Anders Björck har begärt. Med det har jag inte sagt att det inte skulle ha pågått ett arbete inom justitiedepartementet under den tid som har förflutit sedan Anders Björck senast interPELLERADE – tvärtom. Jag ansåg det viktigt att, innan jag var färdig med min fullständiga bedömning av de analyser som har gjorts, lämna ett så kort svar som jag här gjorde.

Med anledning av vad Anders Björck sade i sitt inlägg vill jag erinra om några saker som har skett inom departementet och regeringskansliet.

Till en början tror jag att Anders Björck håller med mig om att det inte är helt lätt att bedöma vad Europadomstolens dom innebär för den nu gällande expropriationslagstiftningen. Vi har nämligen, sedan domen föll, fått en annan lagreglering och praxis. Enligt den nu gällande expropriationslagen skall i expropriationstillstånd bestämmas viss tid inom vilken saken skall fullföljas genom ansökan om stämning till domstol. I praktiken bestäms den tiden numera till ett år, och det har utvecklats en praxis som innebär att tiden inte förlängs.

En annan av huvudfrågorna i detta ärende gäller de långvariga byggnadsförbudena. Ett mycket omfattande arbete på detta område har nu slutförts och lett fram till en lagrådsremiss, som nyligen har börjat behandlas av lagrådet. I denna remiss föreslås dels att gällande byggnadsförbud omgående upphör,

Fredagen den
18 november 1983

*Om Europadom-
stolens dom i visst
ärende från Sverige*

dels att nya byggnadsförbud inte får meddelas.

Jag tycker, Anders Björck, att det finns en del övertoner i denna debatt. Det tyckte jag f. ö. redan innan jag tillträdde som justitieminister. Hos kommissionen registreras varje år flera hundra klagomål. Genom åren har de allra flesta stater blivit fällda en eller flera gånger. Sverige har fällts vid ett enda tillfälle.

Helt allmänt vill jag säga att lagarna är föremål för ständig tillsyn, översyn och anpassning till förändrade krav och värderingar. En omständighet som alltid skall beaktas vid tillsynen och översynen av vår lagstiftning är de bedömningar som görs av Europakommissionen. Jag talade om övertoner, men jag vill fråga Anders Björck om han ändå inte håller med om att vår lagstiftning uppfyller mycket högt ställda rättssäkerhetskrav, sett i ett internationellt perspektiv. Jag är säker på att Anders Björck är beredd att göra det medgivandet.

Anf. 5 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Den nye justitieministern säger att han tycker att det har funnits övertoner i denna debatt. Ja, det är alldeles riktigt, men de övertonerna har inte kommit från moderat håll. De enda övertoner jag har kunnat konstatera i denna debatt är statsministerns påstående om att Europadomstolen har blivit en lekstuga för regeringsrådet Gustaf Petrén. Den uppmärksamhet som följt på detta uttalande har lett till ett ökat intresse för Europadomstolen, och på det sättet har statsministerns uttalande trots allt kanske haft en viss effekt.

Vidare säger den nye justitieministern att *han* inte haft tid att sätta sig in i arbetet. Jag vill bara konstatera att Ove Rainer i kammaren den 29 oktober 1982 lovade att arbetet med denna kartläggning skulle bedrivas med stor skyndsamhet och att han så fort några resultat förslag skulle ta ställning till i vilken utsträckning oppositionspartierna kunde beredas möjligheter att delta i beredningsarbetet, t. ex. i form av en parlamentariskt sammansatt utredning eller arbetsgrupp. På ett år har icke någonting hänt som har redovisats till kammaren eller till offentligheten. Den nye justitieministern har visserligen inte varit i tjänst särskilt lång tid, men ordningen brukar vara den att de tjänstemän som handlägger de aktuella ärendena utarbetar ett förslag, som sedan det statsråd som är ansvarigt tar ställning till och redovisar för kammaren. Den ordningen hade naturligtvis, herr talman, varit möjlig även denna gång – om dessa tjänstemän verkligen hade haft det material som Ove Rainer lovade för drygt ett år sedan i denna kammare. Det är väl ingen, herr talman, som tror att den nye justitieministern eller andra statsråd ägnar hela dagar åt att ta ställning till interpellationssvar. Det hade alltså funnits tillräckligt med tid.

Sten Wickbom redovisar att det här föreligger en del problem. Jag är helt medveten om detta. Jag instämmer i hans bedömning att detta är en komplicerad fråga, men den slutsats jag drar, herr talman, är att det just därför finns anledning att sätta full fart.

Sverige har i Europadomstolen blivit fällt på två viktiga punkter. Det är

första gången detta sker. Ett land som Sverige, som ofta har synpunkter på mänskliga rättigheter i andra länder, borde väl om något föregå med gott exempel och snabbt se till att någonting sker. Jag kan försäkra att den svenska handläggningen av detta ärende följs med stort intresse i Strasbourg. Vill vi slå vakt om det goda rykte som vi eventuellt har, ligger det nog makt uppå att någonting sker snabbt.

Till slut ställde justitieministern en fråga till mig. Det brukar vara interpellanten som frågar, men jag skall gärna svara på denna fråga. Jag anser att den svenska lagstiftningen i stora stycken ger ett tillfredsställande rättsskydd. Men jag anser också att den på en del områden faktiskt inte gör det. Det exempel som vi i dag diskuterar är just ett exempel på att en internationell domstol – som sannerligen icke är känd för att fälla någon i onödan, utan tvärtom kännetecknas av stor försiktighet – har ansett att vår lagstiftning icke är förenlig med Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna. Jag kan bara uttrycka en förhoppning om att den nye justitieministern skall medverka till att ytterligare stärka rättssäkerheten. Det innebär bl. a. att en del av de förslag som Eko-kommissionen, med Sven Heurgren i spetsen, har kommit med läggs i papperskorgen.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1983/84:38 om tillämpningen av narkotikalagstiftningen

Anf. 6 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Lennart Brunander har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att få en mer konsekvent och strikt tolkning av narkotikalagstiftningen.

Bakgrunden till frågan är bl. a. ett påstående från Lennart Brunanders sida om att lagstiftningen om straff för narkotikabrott tolkas olika av polis, åklagare och domstolar på skilda orter. Den som ertappas med innehav av en viss mängd narkotika skulle få olika hårt straff beroende på var detta sker.

Av interpellationen framgår inte om detta påstående stöds av några undersökningar på området eller vad som annars ligger till grund för det. Själv kan jag inte vitsorda att det skulle föreligga några anmärkningsvärda skillnader i praxis i detta hänseende.

Allmänt sett vill jag framhålla att den mängd narkotika som ett narkotikabrott avser – vare sig det gäller innehav eller andra typer av sådant brott – självfallet är av stor betydelse när påföljden skall bestämmas. Här som i andra sammanhang måste man emellertid vid påföljdsbestämningen ta hänsyn till samtliga omständigheter, däribland t. ex. om narkotikan har varit avsedd för försäljning, om det är fråga om återfall och om gärningen har varit av särskilt hänsynslös art. För valet mellan fängelse och icke frihetsberövande påföljder är naturligtvis också personliga omständigheter, t. ex. gärningsmannens eventuella behov av vård och hans villighet att underkasta sig sådan

*Om tillämpningen
av narkotikalag-
stiftningen*

vård, av betydelse. Att påföljden för ett så allvarligt brott som narkotikabrott skulle vara schablonmässigt anknuten till mängden narkotika har aldrig varit avsett.

Slutligen vill jag instämma i vad Lennart Brunander har sagt om att narkotikamissbruket är ett av våra största sociala problem. Regeringens inställning är också att missbruket skall bekämpas med kraft inom alla samhällsområden. Jag kan här hänvisa till att lagstiftningen om straff för narkotikabrott nyligen har skärpts och till att den särskilda narkotikakommission som regeringen har tillkallat har föreslagit en rad ytterligare åtgärder på detta område. I vissa hänseenden har förslagen redan lett till beslut.

Anf. 7 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag vill tacka vår nye justitieminister för svaret, och jag vill samtidigt önska honom lycka till i hans nya ämbete.

Narkotikamissbruket är – som vi tydligen är helt överens om – ett mycket stort problem i vårt samhälle. Det problemet har naturligtvis en rad olika orsaker, och människor börjar med missbruket av olika anledningar. De kan vara arbetslösa, de kan ha utövat annat missbruk, de kan ha tappat tron på framtiden – ja, det finns en rad olika orsaker till detta.

Från samhällets sida har en hel del insatser gjorts. Man har försökt att råda bot på missbruket genom bl. a. information och utbildning, både i skolan och på andra håll, och arbetet måste naturligtvis ske på olika fronter. Man har också tillfört tullen och polisen ökade resurser, och vi har fått en ny narkotikalagstiftning.

Men trots detta fortsätter missbruket. Vi har en rekrytering som är alltför stor. Vi kan inte påvisa att det som gjorts har haft några riktigt påtagliga verkningar. Till följd av det ökade missbruket uppstår många mänskliga problem. Att människor slås ut på det här sättet är också ödesdigert för samhället.

I arbetet för att bemästra problemen måste vi alla ställa upp – som föräldrar, som medmänniskor, som lärare. Också vi politiker måste bära vårt ansvar. Vi måste ta itu med frågorna varhelst vi är verksamma. Men för att skapa motivation för detta och ge oss säkerhet i våra olika positioner krävs konsekvens i samhällets uppträdande, bl. a. i fråga om vilka regler som skall gälla i olika sammanhang.

Vi måste naturligtvis fortsätta med att i stor utsträckning inrikta oss på att jaga de stora narkotikahajarna. Men även om vi får tag i några av dem, är det så mycket pengar med i det här spelet att det dyker upp nya. Samma sak gäller beträffande försäljarna, langarna. Många av dem ägnar sig åt den här verksamheten därför att de måste finansiera sitt eget missbruk. Vi måste naturligtvis också hålla efter missbrukarna, så att man får stopp på rekryteringen. Det får då ske, som jag nyss sade, genom utbildning och information men också genom bestämda regler för vad som händer när man ertappas med narkotika på sig.

Justitieministern har i sitt svar ställt en fråga, om det finns någon undersökning som grund för påståendet från min sida att lagstiftningen om

straff för narkotikabrott tolkas olika av polis, åklagare och domstolar på skilda orter. Svaret på den frågan är att någon sådan undersökning inte finns. Påståendet grundar sig på resonemang med människor som jobbar med detta – vid polis- och åklagarmyndigheter och sociala förvaltningar. Rättare sagt är det dessa som tagit kontakt med mig, och för att få det här problemet belyst har jag framställt denna interpellation till justitieministern. Efter det att jag framställt interpellationen har jag fortsatt att resonera med dem som sysslar med dessa frågor. Jag har resonerat med åklagare och poliser, och man har då för mig påpekat att det faktum att lagregleringen gäller både narkotikabrott och narkotikaförseelse är en källa till att man gör dessa olika ställningstaganden. Jag vet inte om detta är en riktig bedömning, men det skulle vara mycket bra om justitieministern ville gå litet djupare in i detta problem, kanske inte här i dag men i sitt fortsatta arbete, eftersom detta är en så väsentlig fråga för oss alla.

Den bedömning som man gör från de sociala myndigheternas sida och från polis- och åklagarhåll är att allt innehav av narkotika borde bedömas som brott. Men detta är naturligtvis inte bara en fråga om hur vi skall tolka lagen utan också en resursfråga – en fråga om man har möjlighet att både på den sociala sidan och hos polisen följa upp olika åtgärder liksom naturligtvis också hos tullen för att stoppa inflödet av narkotika.

Jag skulle avslutningsvis vilja fråga justitieministern om han är beredd att ta dessa påpekanden på allvar och undersöka vad som ligger bakom och vilken orsaken kan vara till att man gör olika bedömningar. Är justitieministern beredd att ta konsekvenserna av det som man då får fram och vidta de förändringar i lagen eller i vederbörande instruktioner, eller vad som kan behöva göras, så att man får en mer enhetlig och strikt tillämpning av lagen?

Anf. 8 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Jag vill svara på den avslutande frågan med att säga att jag faktiskt inte alls tror att tillämpningen av lagen är så olika som frågeställaren gör gällande. Men vi följer naturligtvis tillämpningen uppmärksam. Det är nämligen så att få frågor i mitt arbete och i regeringsarbetet ägnas så stor uppmärksamhet som just narkotikafrågan.

Anf. 9 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag får tacka för det kompletterande svaret. Vad som inger förtröstan i sammanhanget är att justitieministern säger att få frågor engagerar både justitieministern och hans medhjälpare så mycket som denna. Det här är ju faktiskt en mycket viktig fråga, och jag hoppas att vi kommer att se resultatet av detta arbete så småningom.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Om religionslära-
nas behov av fort-
bildning***6 § Svar på interpellation 1983/84:21 om religionslära-
rnas behov av
fortbildning****Anf. 10** Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Barbro Nilsson i Örnsköldsvik har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att tillgodose religionslära-
rnas behov av fortbildning.

Låt mig inledningsvis framhålla att jag är medveten om behovet av fortbildning av lärare i ämnet religionskunskap. Låt mig emellertid också konstatera att systemet för personalutbildning för skolan rymmer ett stort mått av kommunalt inflytande. Ordningen är i största korthet följande. Riksdag och regering anger de områden för personalutbildning som priorite-
ras. I något fall har preciseringar också skett av hur många som bör få utbildningen och hur lång den bör vara. Regeringen och skolöverstyrelsen bestämmer vilka förmåner som får lämnas vid tjänstledighet för olika utbildningar. Sedan är det högskolan som anordnar utbildningen (i de flesta fall) och kommunerna som prioriterar bland de lärare som anmäler sig.

Religionskunskap är ett bland många prioriterade områden för personal-
utbildningen.

Man bör hålla i minnet att det nya systemet för personalutbildningen i skolan inte har funnits längre än sedan läsåret 1982/83. Vad som nu kan konstateras är att de kurser i religionskunskap som erbjudits av högskoleen-
heterna inte har prioriterats så högt av lärare och kommuner att de alltid kunnat genomföras. Det finns dock enligt min mening ingen anledning att förvånas över att kommunerna i ett inledande skede vill göra de största satsningarna på områden som tidigare varit eftersatta i fortbildningssamman-
hang, exempelvis data och NO/teknik, särskilt som de är nya eller genomgri-
pande har förändrats i skolan.

Jag utgår från att kommunernas val kommer att bli mer differentierade i takt med att de mest akuta behoven, bl. a. betingade av den nya läroplanen för grundskolan, tillfredsställs.

Jag vill i sammanhanget nämna att ordningen med lokal skolutveckling medger att den enskilda kommunen väljer andra former för personalutbild-
ning än högskolekurser. Har man tillgång till kompetenta utbildare inom något område kan kommunen ordna utbildningen i egen regi. Detta kan rent pedagogiskt också vara en fördel, om man t. ex. vill anknyta utbildningen till lokala förhållanden. Dessutom kan man den vägen kanske nå flera än med högskoleutbildning.

Staten erbjuder personalutbildning för lärare i religionskunskap. Bedömer man lokalt att det finns ett behov, finns alltså tillgång till utbildning. Jag menar att det f. n. inte finns anledning att vidta några ytterligare åtgärder för att tillgodose religionskunskapslära-
rnas behov av fortbildning.

Anf. 11 BARBRO NILSSON i Örnsköldsvik (s):

Herr talman! Jag vill tacka Bengt Göransson för svaret. Jag tycker att det är hoppfullt att statsrådet framhåller behovet av fortbildning och att han är medveten om behovet av fortbildning. Jag vet också – och det har jag uttryckt

*Om religionslära-
rens behov av fort-
bildning*

i min interpellation – att ordningen för att tillgodose behovet rymmer ett stort mått av kommunalt inflytande. Men det är mycket väl känt att ämnet religionskunskap är svårt att undervisa i. Det är ett stort antal lärare som saknar utbildning. Det har nämnts att var fjärde lärare i ämnet inte fått någon kunskap om kristendom. Det nämns också att ämnet kan integreras bort just beroende på bristfällig kunskap hos dem som skall undervisa.

Vi vet att fortbildning i ämnet religionskunskap är angelägen. Samtidigt som staten har det övergripande ansvaret för personalutbildning, har de lokala kommunerna ansvaret för att den genomförs. Fortbildning för personalkategorier och för skolans personal syftar både till att behålla och till att förbättra deras kompetens.

Vi vet att skolöverstyrelsen redan 1981 fick i uppdrag att kartlägga utbildningsbehovet och årligen avge förslag om utbildningsinsatser. Statsrådet markerar också i sitt svar att det är skolöverstyrelsen som upprättat prioriteringarna.

Av statsbidragen till lokal skolutveckling skall 60–80 % användas just för att täcka kostnaderna för studieledig personal. Man kan anse att de medlen kanske inte används på ett alldeles korrekt sätt, om vissa lärarkategorier – i detta fall religionslärarna – inte kommer i fråga.

Fr. o. m. läsåret 1982/83 disponerar kommunerna resurser som skall användas. Medlen skall användas – och nu refererar jag en tidigare skolminister – efter en egen frihet. Den tidigare skolministern framhöll att denna ökade lokala frihet skulle komma att användas för att möta det behov av fortbildning i religionskunskap som just många lärare har – dessutom beroende på att fortbildningen i religionskunskap är ett prioriterat område.

Jag skulle vilja dra den slutsatsen att den lokala friheten inte varit till någon glädje. Snarare skulle jag vilja uppfatta den som en av decentraliseringens nackdelar.

Skolan skall hjälpa eleverna att bearbeta frågorna inför livet och tillvaron. Eleverna skall få vidgade kunskaper om den kristna religionen med Bibeln i centrum. Eleverna skall också ta del av andra livsåskådningar än de religiösa. Så heter det i vår läroplan. Undervisningen skall vara vidsynt och objektiv och bidra till att skapa förståelse för värdet av en personlig livsåskådning.

Det är också en väsentlig uppgift för skolan och dess lärare att vidga kunskaperna om och toleransen mot invandrarna i vårt land. Kunskap och tolerans står i ett direkt och proportionellt förhållande till varandra. Ju mer kunskap, desto mer förståelse. Beträffande invandrarna är deras religioner och kulturmönster något som vi måste få ökad kunskap om.

Om skolöverstyrelsen har beredskap och beredvillighet att göra en aktiv insats som initiativtagare och impulsgivare syftande till en vidare orientering och personlig fördjupning som gagnar lärarna i religionskunskap, hur kan dessa impulser nå ut till kommunerna?

Det är oroväckande att riksdagsbeslut nonchaleras. Då så många kurser fått inställas, kan man känna en befogad fruktan att de olika fortbildningsorganen tar detta till intäkt för att inte erbjuda kurser i den omfattning som lärarna har rätt till.

*Om religionslära-
rarnas behov av fort-
bildning*

Jag vet att religionskunskapsämnet har aktualiserats vid upprepade tillfällen här i kammaren inför skilda statsråd. Ändå är min oro i dag befogad. Man kan ställa frågan: Vad kommer att hända med detta skolans äldsta ämne, om man bortser från lärarnas rättmätiga behov av förkovran och vidareutbildning i sin kunskap och metodik?

Utbildningsutskottet har behandlat en motion angående den framtida lärarutbildningen i ämnet religionskunskap och säger i sitt betänkande 1982/83:6 att möjligheter finns för redan utbildade lärare att delta i personalutbildning i religionskunskap och livsåskådningsfrågor.

Jag vill påstå att den inställning som vi skaffar oss och som vi sedan bär med oss genom livet i tros- och livsåskådningsfrågor i hög grad präglar våra inbördes relationer, våra relationer i arbetslivet och inställningen till de stora världsfrågorna. Kunskap om andra religioner är också väsentlig för att vi skall förstå de politiska skeendena i andra länder liksom att en del människors livsåskådning leder till andra uppfattningar än de vi har i så viktiga frågor som demokrati, jämställdhet och mellanfolklig förståelse. Inte minst behöver fredsfostran en grund att stå på.

I den senaste budgetpropositionen framgår under rubriken till anslaget D 8 i bil. 10 att skolöverstyrelsen fördelar medlen till fortbildning för det lokala utvecklingsarbetet i grundskolan och till fortbildning för klasslärare i naturorienterande och tekniska moment "i styrande och stimulerande syfte".

Skolöverstyrelsen säger också i en skrivelse i oktober 1982 att inriktningen och omfattningen av verksamheten bör vara huvudsakligen densamma för 1983/84. Vi är där nu!

Det nya fortbildningssystemet har fungerat mindre än två läsår, och man kanske inte bör dra för förhastade slutsatser. Men sifferuppgifterna om antalet genomförda kurser talar sitt eget språk – också uppgiften om antalet inställda kurser.

Jag undrar: Hur blir det sedan? Kan vi, som statsrådet säger, utgå ifrån att kommunernas val blir mer differentierade i takt med att de mest akuta behoven blir tillfredsställda? Ja, då skulle ju allt vara i sin ordning och en fråga som den jag ställt inte behöva återkomma.

Anf. 12 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Frågan om fortbildning för lärare i religionskunskap har blivit något av en följetong här i riksdagen alltsedan skolöverstyrelsen för snart tio år sedan i en undersökning konstaterade att inte mindre än 44 % av lärarna på mellanstadiet var medvetna om att de inte använde så mycket tid som läroplanen föreskrev åt undervisning i religionskunskap. Anledningen var helt enkelt den att man tyckte att ämnet var svårt att undervisa i och att man inte ansåg sig äga kunskaper nog för att behärska undervisningssituationen. Riksdagen fann läget så anmärkningsvärt att man biföll en motion av Christina Rogestam om prioritering av ämnet religionskunskap i lärarnas fortbildning.

Hur har då utbildningen följt upp riksdagens beslut? Till att börja med

*Om religionslära-
nas behov av fort-
bildning*

gällde det att skaffa fram fortbildningsmaterial som var avsett för klasslära-
nas behov. Detta var det mest akuta. Det arbetet tog sin tid, men nu finns
sådant material utarbetat också för lokalt arrangerade kurser. Vidare gällde
det att få lärarna medvetna om möjligheten till fortbildning. De första
kurserna drog inte så många sökande, men till de senaste visade det sig svårt
att få komma med, därför att de som sökte var mångdubbelt fler än de som
kom in. Nu återstår att medvetandegöra de lokala myndigheterna om
behovet av möjligheten till fortbildning för lärare i religionskunskap. Men då
drar man in kurserna. Tålmodet räckte inte ända fram.

Ändå har det sannerligen inte blivit lättare för unga människor att
orientera sig fram i det utbud av livsåskådningar som erbjuds – tvärtom. De
nyandliga rörelser som under 1970-talet sköljt in över vårt land och som rör
sig i religionens utmarker, skapar inte så litet förvirring. Mer än någonsin
finns i dag behov av saklig information och kunskap som underlag för unga
människor när de livsåskådningsmässigt söker en fast grund att stå på.

Religion och etik är visserligen inte identiska begrepp. Men en människas
etiska styrka hör nära samman med de värderingar hon bygger sin livsåskåd-
ning på. Våra tidningar vittnar varje dag om bristen på etiska normer i
sammhället. I skolans värld är det framför allt religionskunskapsämnet som
kan ge ungdomarna reskost med sig för livet i detta avseende. Det ämnet får
inte försummas.

Nu säger statsrådet Göransson i interpellationssvaret att det f. n. inte finns
anledning att vidta några ytterligare åtgärder för att tillgodose religionskun-
skapslärares behov av fortbildning. Man får dock vara medveten om att en
debatt som den i dag i sig kan vara riktningsgivande. Statsrådets personliga
inställning saknar då inte betydelse. Jag vill därför fråga om statsrådet delar
riksdagens uppfattning om att ämnet religionskunskap i fortbildningen av
lärare bör prioriteras.

Anf. 13 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Barbro Nilsson i Örnsköldsvik tackade Bengt Göransson för
det svar som hon har fått på sin interpellation. Jag för min del skulle vilja
tacka Barbro Nilsson för den fråga som hon har ställt till Bengt Göransson.
Många av oss som har följt utvecklingen på det här området under det senaste
året anser att den framställda interpellationen är ytterst angelägen. Barbro
Nilsson beskrev också situationen på fortbildningens område som problema-
tisk.

När riksdagen prioriterade religionskunskapen, tillsammans med några
andra angelägna ämnen, var det med kännedom om vilka svårigheter som
ämnet religionskunskap erbjuder på olika stadier. De här svårigheterna är
omvittnade och dokumenterade. Därför är det inte så svårt att förstå att
lärare som känner sig ha otillräcklig kunskap i ämnet tycker sig misslyckas
med undervisningen i det. Det ämne som skulle kunna bidra med en viktig
pusselbit när det gäller elevernas mognad och personliga ställningstagande
till de stora livsfrågorna kan alltså falla pladask till marken.

När man i dag betonar lärarens behov av personligt tillägnade kunskaper i

*Om religionslära-
nas behov av fort-
bildning*

de ämnen som han eller hon undervisar i, gäller det inte minst religionskunskapen. Att det är ett angeläget ämne, väl värt en prioritering – vilket en enig riksdag fastslog – får man klart för sig när man begrundar den vidd och det djup som det här ämnet egentligen representerar.

När det gäller vidden är det geografiska perspektivet i hög grad internationellt. Ämnet innefattar vad som händer i olika världsdelar, från Indien och Kina till Europa och Amerika. Och det gäller i hög grad dagens värld. Tidsperspektivet är inget mindre än världshistoriens. Mänsklighetens historia är i hög grad, på gott och ont, religionernas historia.

Men ämnet är unikt i det avseendet att det också med största allvar tar upp de enskilda människornas djupaste frågor. Det svar man får, för att förkasta eller anamma, har vida konsekvenser på alla livsområden, på de sociala och politiska områdena, på förhållandena mellan enskilda människor, mellan länder och folk och på den enskildes syn på sig själv och sitt eget.

Det är när man besinnar detta ämnes rika möjligheter till nytta och glädje för skolan, samhället och den enskilde som en besvikelse inställer sig när ämnet förflackas och förtyglas just genom brister i kunskaper, inlevelseförmåga och metodisk bearbetning. Det är alltså konstaterat, som har sagts här tidigare, att ämnet i dag inte kommer till sin rätt. Med utgångspunkt däri anser jag att det är en skyldighet för de ansvariga på olika plan att göra allt som står i vars och ens makt för att åstadkomma en förändring till det bättre, att alltså leva upp till riksdagens intentioner, dvs. att prioritera ämnet.

Vad som behövs är med andra ord en ordentlig aktualisering. Kurser av olika slag ger injektioner av kunskaper, tips och inspiration. Det är många som kan vittna om vad en kurs har betytt. Man kommer tillbaka med en fräsch syn och nya grepp. Det som förut var gammalt, grått och platt får nyhetens behag, lyster och gestalt. Därför är det mycket allvarligt med den uteblivna kursverksamheten när det gäller det här ämnet. Det var därför som frågan var bra.

Däremot tycker jag inte att Bengt Göransson's svar är helt tillfredsställande. I svaret konstateras att möjligheterna finns, men att kommunerna har valt att prioritera andra eftersatta ämnesområden. Att också andra ämnen prioriteras måste man ha förståelse för, i den mån som de är eftersatta. Men eftersom resurserna ändå är begränsade måste det finnas en intention att bibehålla en balans mellan de ämnen i vilka det föreligger ett starkt behov av fortbildning. Om inte den balansen föreligger, då anser jag att det är dags att reagera – särskilt som det i det här fallet också blir fråga om en obalans mellan naturvetenskapliga/tekniska ämnen och humanistiska ämnen. Jag kan alltså inte dela statsrådets litet sangviniska och mjuka inställning till problemet.

Jag har mött en uttalad otålighet på många håll över att man inte lever upp till riksdagens beslut bättre i en sådan här angelägen fråga, som intresserar stora grupper långt utanför skolans ramar. Avgörande är att man från centralt håll har konstaterat ett stort behov av fortbildning i religionskunskap. Dessutom är lärare ute på fältet medvetna om detta utbildningsbehov. Det finns emellertid en flaskhals någonstans, vilket inte precis underlättar att fler kurser med fler deltagare än hittills ordnas. Visserligen har kommunerna

själva rätten att prioritera, men ett klart uttalande från statsrådets sida om vikten av fortbildning i religionskunskap har sin betydelse och kommer att noteras. Dess värre kommer också en underlåtenhet att markera en viljeyttring att noteras.

Jag vill därför fråga Bengt Göransson om han är villig att här göra ett sådant uttalande – en sådan markering – om vikten av fortbildning i religionskunskap och om att detta är en för skolan mycket angelägen fråga.

Anf. 14 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Kulturministern kan säkert svara på den fråga som här har väckts. Det var emellertid under Ulla Tillanders tid som beslutanderätten fördes ut på det lokala planet, och detta kanske är en av orsakerna till vad som i dag händer.

Nu behöver vi komma med uppmuntran – jag vill stryka under vad Ulla Tillander säger på den punkten – och uttala bestämda önskemål om att ämnet prioriteras så som det har sagts i riksdagen ifrån utbildningsutskottets sida och ifrån vår sida.

Vi har naturligtvis tagit upp och följt den här frågan i broderskapsrörelsen under mycket lång tid. Nu har vi tagit upp den igen med förnyad styrka, och vi vill verkligen att situationen förändras på den här punkten. Vi är bekymrade för – om man får uttrycka det så – att vi går mot det religionslösa samhället och att tekniken tar överhand i förhållande till de moraliska och etiska frågorna. Vi har behov av tekniken, vi har behov av data – men vi vet att om människorna inte kan styra denna teknik, så kan den leda vart som helst.

Det är naturligtvis likadant med de politiska värderingarna. Religionen har inte alltid spelat den roll som vi som talar i dag önskar. Vi vet att det finns mycket på dess minussida. Det är emellertid svårt att tänka sig den demokrati och de sociala värderingar vi har – jag skulle nästan vilja säga att det är svårt att tänka sig socialdemokratin – utan den bakgrund som religionen har gett oss.

När våra agitatorer gick ut en gång talade de mot bakgrund av en upplevelse som människorna hade av vad som var rätt och orätt. Det är naturligtvis inte bara vårt parti som har haft nytta av detta, utan hela det politiska livet i vårt land.

Vi ser det här bl. a. som en kulturfråga – det bör man kanske säga nu när vi har kulturministern här. Den har tagits upp i flera sammanhang. I en artikel i Expressen för bara några dagar sedan – måndagen den 14 november – tog Lars Gyllensten upp språkets betydelse och vad det har för bakgrund. Hur skall man förstå de stora författarna? Hur skall man förstå den politik som förs i olika länder och även här hemma? Hur skall vi klara av den etiska frågan?

Vi måste nu med förnyade, förstärkta och gemensamma krafter försöka föra fram de här frågorna. Religionsämnet får inte hamna i bakgrunden. Religionsämnet måste få komma i förgrunden för att hjälpa människor i den framtid som möter dem.

Nr 27

Fredagen den
18 november 1983

*Om religionslära-
nas behov av fort-
bildning*

Anf. 15 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag vill börja med att instämma i vad de andra talarna här har sagt om behovet av en vidareutbildning för religionskunskapslärarna. Men jag skulle vilja fortsätta litet på det område som Evert Svensson här berörde, nämligen religionsundervisningens betydelse för kulturen.

Jag tror inte att vare sig Bengt Göransson eller någon annan här i kammaren kan fatta vilket handikapp det är för en människa att växa upp utan någon som helst förtrogenhet med de kristna symbolerna eller den kristna föreställningsvärlden. I somras sändes ett program på radio, där man intervjuade akademiska lärare i litteraturvetenskap och konstvetenskap vid Uppsala universitet. Man bad dem redogöra för de svårigheter som uppkom när det visade sig att cleverna totalt saknade kännedom om Bibeln eller de bibliska symbolerna.

Det var kanske inte så märkvärdigt att vissa lärare på konstsidan uttryckte sin förtvivlan över att eleverna trodde att nattvard betydde supé och att deras möjligheter att tillgodogöra sig den medeltida konsten med dess Mariaorientering var ytterligt små.

Svårigheterna var stora också när det gällde litteraturkunskapen. Att under sådana omständigheter över huvud taget sätta sig in i Gunnar Ekelöfs dikter eller Lars Ahlins föreställningsvärld bedömde litteraturvetenskapslärarna som praktiskt taget omöjligt.

Men jag tycker kanske ändå att rekordet slogs av en lärare som refererade att en flicka hade begärt att få skriva sin 60-poängsuppsats under sommaren då hon vistades på Gotland – det gällde konstvetenskap. Läraren hade då givit henne i uppdrag att studera några dopfunter i gotländska kyrkor. Hon lämnade in sin rapport på hösten. Hon konstaterade i början av den att flertalet av dopfunterna var försedda med plustecken. Läraren vidimerade sedan att hon inte kände till korset som symbol för den kristna läran.

Vi måste inse vilken betydelse religionskunskapen i skolan har på område efter område, kulturminister Bengt Göransson. Ulla Tillander och andra har här redogjort för vilken betydelse den har för unga människor när det gäller att skaffa sig en livsåskådning. Men det är inte bara det. Religionsundervisningen har också betydelse för förmågan att orientera sig i omvärlden, för möjligheten att bli delaktig i kulturen och ta del av de olika kulturutbudena både på det nationella och på det internationella planet.

Vi har här talat om religionskunskapslärares utbildning. Vi skulle naturligtvis egentligen gå till grunden och se vad det är för utbildning våra lärare får. Vad är det för lärare som låter eleverna gå igenom nio år i grundskolan – eller, när det gäller akademiska studier, tolv års skolutbildning – utan att ha det minsta begrepp om den kristna föreställningsvärlden? Vi kan ju bara tänka oss hur obegripliga händelserna i Mellanöstern eller Främre orienten måste te sig för dem. Därvid förutsätter jag att kunskapen i andra religioner måste vara ännu mer obefintlig.

Jag hade hoppats att Bengt Göransson som landets kulturminister inte skulle avsluta sitt interpellationssvar med att konstatera att det inte finns anledning att vidta några ytterligare åtgärder. Jag tror att kulturministern i

det sammanhanget också gräver en grav för kulturens långsiktiga framtid i Sverige.

Nr 27

Fredagen den
18 november 1983

*Om religionslära-
nas behov av fort-
bildning*

Anf. 16 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Den här diskussionen är utomordentligt intressant och utomordentligt viktig. Den har mycket snabbt kommit att avlägsna sig från det som var ämnet för interpellationen – frågan om fortbildning i religionskunskap. Jag tycker att det är viktigt att man sätter in frågorna i ett stort perspektiv, och jag har alltså all anledning att instämma i den attityd till frågorna som Ingrid Sundberg har när hon talar om detta stora perspektiv.

Men när jag får en smäll på fingrarna för svaret vill jag framhålla att jag faktiskt svarade på den fråga som ställdes i interpellationen. Jag tog alltså inte upp detta mycket stora perspektiv, och jag kan nu svara att frågan om att sätta in religionskunskapen i ett större kultursammanhang löser vi inte uteslutande genom att ge specialföreskrifter för fortbildning av lärare i religionskunskap. Det handlar nämligen ytterst om något annat, och jag skall be att få återkomma något till det under min replik. Men jag vill först ta upp några resonemang kring det som rörde frågan – behovet av fortbildning.

Bakgrunden är alltså att regering och riksdag har prioriterat ämnet. Men vi har också haft en mycket stark och väl uttalad ambition att decentralisera. Vi har sagt att skolans företrädare lokalt – kommunalt – själva skall vara kompetenta att ta ställning till vad de sysslar med. Vi har också förutsatt att lärarna skall vara förmögna att själva välja vilka fortbildningskurser de anmäler sig till. Den principen är så starkt uttalad att man inte utan vidare kan åsidosätta den. Då får man alltså nöja sig med – vilket jag har gjort – att markera att detta är ett viktigt område.

Låt mig i det sammanhanget ändå gå in på det litet vidare perspektivet. Vad är det som skolan skall ge sina elever? Jag är säker på att jag inte skulle ha uttryckt mig så som Linnea Hörlén gjorde, när hon sade att det inte är lätt för unga människor att orientera sig fram i ett utbud av livsåskådningar. Jag är inte övertygad om att vi skall se på kultursamhället som om det vore ett slags butik där vi ställer ut ett antal varor, bland vilka man orienterar sig – och väljer än den ena, än den andra livsåskådningen.

I ett antal anföranden under det gångna året – och även tidigare, innan jag tillträdde uppdraget som minister – har jag haft anledning att varna för en växande kulturlöshet i vårt samhälle. Jag har varit förvånad och oroad över en växande ockultism i det svenska samhället, som sannerligen inte bara kommer till uttryck i form av utebliven fortbildning av lärare utan som kommer till uttryck även i de sällskap som borde vara respektabla. Man blir emellanåt starkt häpen över det frieri till ockultism som man där kan förmärka. Det är alltså viktigt att vi ger våra barn en god kunskap. Vi måste ha en skola som präglas av mycket hög kvalitet. Det är skälet till att regeringen i skilda sammanhang, och jag som dess företrädare, har uttalat att vi måste ägna svenskämnet ökad uppmärksamhet. Vi måste alltså se till att vi förbättrar kvaliteten på vår skola. Det handlar om att låta omvärlden möta skolan med respekt.

*Om religionslära-
nas behov av fort-
bildning*

Jag har alltså sett den här diskussionen mera som ett inlägg i en mycket större och viktigare diskussion, nämligen den som handlar om huruvida vi skall ta vara på vårt kulturarv. Det tycker jag vi skall göra, men då krävs det insatser inte bara i form av fortbildning. Då finns det kanske, Ingrid Sundberg, anledning att hälsa med tillfredsställelse att regeringen i direktiven till massmediekommittén skrev att vi måste förena massmediepolitiken med kulturpolitiken. Av en partivän till Ingrid Sundberg fick jag den gången smäll på fingrarna. Massmediepolitik, hette det, skulle skötas för sig, det hade ingenting med kulturpolitik att göra. Det vara bara fråga om att snabbast möjligt förse människor med ett stort utbud av TV-program. Vi har valt att säga att man i detta sammanhang måste förena medie- och kulturpolitik för att ge medborgarna i det här landet den förankring av kulturarvet som också medför att ett tillräckligt antal lärare begär fortbildning i religionskunskap.

Jag delar alltså den uppfattning som har framförts av samtliga talare, nämligen att detta är ett centralt ämne. Dess värre är det inte det enda centrala ämnet, om vi skall kunna förankra och fördjupa känslan för det svenska kulturarvet.

Anf. 17 BARBRO NILSSON i Örnsköldsvik (s):

Herr talman! Antalet lärare inom den svenska lärarkåren är ett sexsiffrigt tal, någonstans mellan 100 000 och 200 000. Det finns också många andra som följer frågan med intresse. Jag framställde interpellationen närmast därför att vi hade fått uppgifter om hur många kursveckor som över huvud taget hade avklarats vid de olika högskolorna. Inte ens två läsår har gått till ända sedan det beslutats om ett nytt utbildningssystem, varvid det lokala medbestämmandet skulle avgöra vilken typ av utbildning det skulle bli fråga om. Det var problemen i samband med de här kursveckorna som gjorde att jag började känna verklig oro. Av 22 erbjudna kurser inställdes 12, dvs. bara 10 kurser genomfördes. Orsaken härtill var att de som hade sökt sig till kurserna inte var i majoritet eller inte blev prioriterade i sina hemkommuner. Av denna anledning kan man känna oro för att antalet kurser i fortsättningen kommer att minska. Jag tycker att det är dags att reagera nu, innan det har förflutit alltför lång tid.

I skolöverstyrelsens kurshäfte med information inför det läsår som börjar hösten 1984 uttrycker man sig i ganska klara ordalag om religionskunskapen. Det framhålls att "ämnesinnehållet i väsentliga avseenden förändrats. Den ökade tonvikten på livsfrågor och etik samt religion i dagens samhälle leder till behov av utbildning för såväl låg- och mellanstadielärare som högstadielärare. Riksdagen har beslutat att utbildning i religionskunskap skall prioriteras. Kommunernas hittillsvarande efterfrågan av utbildning i religionskunskap har inte i tillräcklig utsträckning tagit hänsyn till detta beslut, varför kravet på ökade utbildningsinsatser i religionskunskap måste understrykas."

Det är därför som jag skulle vilja påpeka att decentraliseringen av besluten när det gäller utbildningen har missgynnats. Det har lett oss bort från den

fortbildning som är nödvändig med hänsyn till just dessa lärares behov.

Ett annat påpekande som jag skulle vilja göra är att tillgången till fackkunskap och utbildningsresurser inom de olika högskoleregionerna används på ett otillfredsställande sätt. Hur används t. ex. de utbildningsresurser och de fackresurser som finns inom Uppsala högskoleregion, när man för det innevarande läsåret inte har erbjudit en enda kursplats för fortbildning i religionskunskap?

Nr 27

Fredagen den
18 november 1983

*Om religionslära-
nas behov av fort-
bildning*

Anf. 18 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Jag skulle också, som statsrådet Göransson, önska att situationen inte vore som den är i dag när det gäller alla dessa mer eller mindre högröstade profeter på livsåskådningsområdet, som talar varmt och länge och som lockar unga människor till sig på olika sätt. Det har nästan blivit något av kommersialism över det utbudet.

I motsats till detta skulle jag önska att dessa unga människor kunde få en saklig information i skolan, där det är meningen att lärarna skall kunna ge dem den. Men för att lärarna skall kunna ge denna sakliga information och kunskap behövs fortbildning, inte minst just på grund av vad som har hänt under 1970-talet, då många s. k. nyandliga rörelser har växt fram. Det var med tanke på detta som jag framhöll vikten av att denna fortbildning kommer till stånd.

Statsrådet Göransson säger att han anser att detta är ett viktigt område. Jag vet inte om jag skall tolka detta som att statsrådet delar den uppfattning som riksdagen tidigare har gett uttryck för, nämligen att man prioriterar fortbildningen för lärare i ämnet religionskunskap.

Anf. 19 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag vill till Evert Svensson säga att det för tio år sedan gjordes en undersökning, vilket Linnea Hörlén påpekade, som visade att 45 % av lärarna på mellanstadiet hade problem med att undervisa i ämnet religionskunskap. Då hörde jag aldrig att Evert Svensson eller andra företrädare för hans parti tog upp denna fråga på annat sätt än genom att man faktiskt i förberedelserna för den nya läroplanen planerade att utradera kristendomsinlaget i ämnet religionskunskap. Genom ett centralt beslut höll ämnet på att försvinna. Nu blev det inte så, tack vare att det blev ett regimskifte.

Det vi diskuterar i dag visar att läget är ett helt annat än det var då. Nu är ämnet mycket bra beskrivet i läroplanen, Lgr 80, och förutsättningarna finns för att man skall kunna ge ämnet ett mycket bra innehåll. Jag vill återigen understryka att riksdagen dessutom i enighet våren 1981 prioriterade fortbildningen i ämnet religionskunskap. Det här har skolöverstyrelsen understrukit vid flera tillfällen. Vad vi i dag diskuterar är förbättringar som rör ämnet religionskunskap. Det glädjande är att ämnet absolut inte ifrågasätts.

I enlighet med riksdagens beslut och den kartläggning som skolöverstyrelsen har gjort, anordnade högskoleregionerna fortbildningskurser, och de har gjort det under ett par år. Det har då visat sig att av de fortbildningskurser

*Om religionslära-
rens behov av fort-
bildning*

som ordnades har åtskilliga fått inställas på grund av alltför få deltagare. Det måste bero på att man ute i kommunerna inte har följt upp riksdagens beslut om prioritering på ett beslutsamt sätt, och det vet vi ju också.

Att det här är ett problem har både Föreningen Lärare i religionskunskap och, som jag sade tidigare, skolöverstyrelsen, återigen påpekat. Att det sedan är kommunerna som avgör det hela innebär inte att de är opåverkade av vad t. ex. Bengt Göransson som skolminister nu säger.

Anf. 20 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag har följt detta ämne under hela min riksdagstid. Vad jag har funnit är att vi har fått en läroplan som vi inte kan klaga på, och det har varit så hela tiden. Jag tycker att den har utformats på ett bra sätt. På den här punkten har riksdagen såvitt jag vet varit enig, eventuellt med någon liten krumelur i kanten.

Får jag säga det rakt ut: Regeringsskiftet betydde inte ett dugg i den här frågan. Det som ändrades var att besluten fördes ut på det lokala planet och decentraliserades.

Där är vi nu, och nu får vi ha det så. Då gäller det att göra så som vi alla är överens om och understryka behovet av fortbildning, så att vi får fram ämnet.

Vi har alltså här i riksdagen kunnat få fram en bra läroplan. Vi har också kunnat behålla timantalet för ämnet, så att det finns tillräcklig tid för undervisning. På den punkten har jag ingen anmärkning, och inte Broderskapsrörelsen heller.

Vad vi däremot har varit mycket oroliga för och nu har fått bevis på är att ämnet förs åt sidan, nästan administreras bort, skulle jag vilja säga.

Detta sker på två plan. Det ena är när man i kollegiet eller på rektorsplanet kombinerar ämnet med andra ämnen. Då kommer lärare fram som inte alltid har den kunskap som behövs. Det behövs nämligen kunskap för att kunna undervisa i religion, det är helt nödvändigt. Det andra är när lärare som inte har kunskaper, och som kanske inte heller är så särskilt intresserade, prioriterar andra ämnen inom den ram som de har att arbeta inom. På det viset kan ämnet komma åt sidan av helt andra skäl än besluten här i riksdagen.

Vi har fört en annan strid, som nu är så gott som över, nämligen att ämnet skulle ha en särskild status. Vad vi har sagt för vår del är att ämnet bör ingå i orienteringsämnena och inte förvisas till något hörn, varken i skolan eller i samhället. Religionen är en del av skolan och en del av samhället – en del av alla skolans ämnen, men framför allt av orienteringsämnena. Ta problemet med historieämnet, där religionen spelar en stor roll. Vi vet alla vad jag syftar på i det avseendet.

Vad kan vi nu göra just på det område som Barbro Nilsson i Örnköldsvik har väckt debatt om i dag? Ja, det betyder naturligtvis mycket vad kulturministern säger i det här sammanhanget. Jag är tillfredsställd med det han har sagt i detta avseende. Nu gäller det att få förankring på det lokala planet och att få skolstyrelser och lärare att handla.

Men vi har även tagit upp en annan fråga. Vi skulle vilja ha en professur i

religionspedagogik. UHÄ har prioriterat saken under många år, men det hela har skjutits upp. Vi har sagt att vi nu vill ha med detta i nästa budgetproposition. Nu är det som vi vet trångt i ekonomiskt avseende, men det finns ju utrymme för andra professurer som man anser vara nödvändiga. Det är angeläget att vi får denna professur, för just i detta ämne är pedagogiken viktig. Jag tror att det har varit en brist i hela denna utveckling att inte ämnet från början fick den pedagogiska utformning som behövdes. Det berodde på olika saker, men det viktiga nu är att företrädarna för detta ämne håller sig framme när det gäller pedagogiken.

Det är bra att vi i dag har vidgat den sakfråga som Barbro Nilsson har aktualiserat till att bli en fråga om både kultur och politik. Vi är alla på det klara med problemet hur vi skall kunna förstå händelserna i Nordirland och Mellanöstern. Det finns en stark tendens till att den religiösa frågan skjuts i förgrunden på den världspolitiska arenan. Om det är bra eller dåligt diskuterar inte jag. Vi måste känna till bakomliggande faktorer, som ofta har religiös prägel.

Det finns mycket att säga om detta ämne, och det är bra att det har kommit upp på det här sättet. Nu måste vi med förenade krafter se till att vi inte begär ett kulturmord.

Nr 27

Fredagen den
18 november 1983

*Om religionslära-
nas behov av fort-
bildning*

Anf. 21 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! På den direkta frågan om jag delar uppfattningen att ämnet bör prioriteras vill jag hänvisa till att det i det svar som jag lämnade faktiskt var det som jag sade att jag gjorde.

Jag kan instämma i Evert Svenssons resonemang. Jag vill bara påpeka en sak. Han sade att religionskunskapsämnet kräver kunskap av sina lärare. Det gäller naturligtvis inte bara religionskunskapsämnet utan alla skolämnen. Det är faktiskt en fördel om lärarna kan de ämnen som de undervisar i. Någon gång kanske också detta mycket enkla faktum behöver påpekas.

Det är en fråga om pedagogik, sade Evert Svensson. Ja, det är det. Med all sannolikhet behöver vi en annan pedagogik i dagens samhälle, där religionen spelar en annan roll för människor än den tidigare gjorde. Då skall vi vara på det klara med att många av dem som i dag mycket starkt engagerar sig i pläderingar för en förändrad utbildning av lärare egentligen tycks sakna en konfessionell undervisning, som snarare speglade ett tidigare samhälle än skolade elever för att leva i ett tidigare samhälle. Jag tror att en av kärnpunkterna ligger här, och det är ett sådant problem som man inte löser bara genom att tillsätta en professur. Det är i och för sig en fråga som inte hör hemma inom mitt område i departementet, och jag skall inte närmare kommentera den. Vi får naturligtvis när vi under kommande år diskuterar lärarutbildning anledning att mycket noga pröva också dessa frågor.

Jag vill på nytt understryka att vi måste ha en skola som präglas av hög kvalitet. Vi kan i dag konstatera att det på en del av de områden där vi har decentraliserat beslutanderätten har uppstått en och annan kvalitativ brist. Jag har haft anledning att mycket häftigt uppröras över vissa av de tillvalsämnen som jag har sett presenterade ute i kommunerna. Senast

*Om religionslära-
nas behov av fort-
bildning*

skedde det när det dök upp något som hette optimal praxis. Det visade sig vara en mix av hemkunskap, samhällskunskap, teknik, idrott och svenska, vilket naturligtvis är att grovt generera elever som går i skolan. Den kommun som föreställer sig att dess elever i sjunde klass skall välja optimal praxis för att "nojsa omkring" några timmar i veckan, skall inte förvänta sig att läraren i religionskunskap – med eller utan fortbildning – skall kunna tillföra kvaliteter, när man på ett annat område så grovt underskattar elevernas värdighet som medborgare i samhället.

Anf. 22 BARBRO NILSSON i Örnsköldsvik (s):

Herr talman! Jag tycker att det mesta i denna debatt tyder på att vi är överens om tagen. Vi konstaterar att behoven av fortbildning finns och att intresset av att fortbildningen genomförs också finns. Då finns det all anledning att ta statsrådet Göransson på orden, när han uttrycker att han tror att kommunernas val kommer att bli mer differentierade i takt med att de mest akuta behoven, bl. a. betingade av den nya läroplanen, blir tillfredsställda.

Jag har inte i mina inlägg velat markera någon motsatsställning mellan religionsämnet och andra ämnen, även om det finns ett gott underlag med siffror som kanske visar detta. Bara 4 % av hela kursutbudet faller inom ramen för religionsämnet. Och jämför man antalet genomförda kursveckor finner man att inte ens siffran 4 % håller. Men vi må väl vara överens om att det i nästa steg är ett dåligt utnyttjande av de utbildningsresurser som finns inom våra högskoleregioner, om man inom ett sådant område som Uppsala högskoleregion inte genomför en enda högskolekurs med utbildning för religionslärare.

Anf. 23 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Jag vill också bara uttrycka min tacksamhet över den värdegemenskap som tydligen präglar samtliga deltagare i denna debatt. Jag vill särskilt tacka för att också statsrådet Göransson direkt har uttalat att han har samma prioritering som vi när det gäller behovet av utbildning i ämnet religionskunskap.

Anf. 24 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga att den enighet som denna debatt präglas av faktiskt inte alltid har varit så stor som det nu kan synas. Till Evert Svensson vill jag säga, att när beslutet om Lgr 80 fattades i riksdagen var vi eniga, och det var glädjande. Men i den arbetsgrupp som arbetade med denna fråga hade faktiskt den socialdemokratiska majoriteten en annan uppfattning, vilket ledde till att kristendomsinslaget höll på att falla bort. Vi reserverade oss på den icke-socialistiska sidan. Också Linnea Hörlén var med i det arbetet.

Barbro Nilsson i Örnsköldsvik, som är socialdemokrat, har nu tagit upp denna fråga om utbildning, och det är bra. När riksdagen prioriterade ämnet och vi från mittenregeringens sida också gjorde det, kommenterades

det av ett socialdemokratiskt kommunalråd med orden: Jag vet att ämnet är prioriterat, men det struntar vi i. Därför är det också viktigt att Bengt Göransson som skolminister här i dag avger en viljeyttring i frågan.

Nr 27

Fredagen den
18 november 1983

Anf. 25 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill helt enkelt säga till fru Tillander, att det bakom varje revision har varit många turer. Men vad jag går efter är vad vi har sagt här i riksdagen och de beslut som har fattats. Det är det man skall hålla sig till.

*Om kulturpolitiken
i ekonomiska åt-
stramningstider*

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1983/84:35 om kulturpolitiken i ekonomiska åtstramningstider

Anf. 26 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Ingrid Sundberg har frågat mig vilka omprioriteringar, rationaliseringsåtgärder och nya finansieringsformer som jag kan tänka mig för att förhindra att åtstramningspolitiken drabbar kulturaktiviteter av olika slag.

Det interpellanten begär, med hänvisning till det aktuella budgetläget, är en redogörelse för min syn på kulturpolitiken i ekonomiska åtstramningstider.

Eftersom budgetberedningen just nu pågår är det ännu för tidigt att ge de konkreta besked som Ingrid Sundberg efterlyser. Jag avser att i budgetpropositionen lämna en redogörelse för regeringens syn på kulturpolitiken.

Anf. 27 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Kulturministern kommer i början av januari att lägga fram sin budgetproposition. Den kommer med alla sina olika anslagsförslag att diskuteras i kulturutskottet och senare under våren också i kammaren. Riksdagen kommer därefter att fatta beslut som praktiskt taget helt och hållet rör anslagsfördelningen, och därmed kommer nästa års kulturpolitik att vara fastlagd.

Herr talman! Jag tackar för svaret på min interpellation, men jag vill säga att jag inte framställde den främst därför att jag ville ha en budgetdiskussion här i dag.

Jag har haft många tillfällen att höra Bengt Göransson tala i radio – jag tror att Bengt Göransson är det statsråd som oftast framträder där. Jag har då många gånger blivit imponerad av de åsikter han framför och den mänsklighet han visar när han debatterar olika kulturfrågor. De debatterna – liksom debatter vid olika kulturkonferenser och debatter i andra sammanhang där Bengt Göransson deltar – är inte präglade av fördelningen av ekonomiska medel. De går litet längre. Jag hade hoppats att vi skulle kunna föra en sådan debatt här i kammaren.

Hur skall vi göra, när inte bara den 2-procentiga nedskärningen över alla

*Om kulturpolitiken
i ekonomiska åt-
stramningstider*

områden utan också andra hårda ekonomiska villkor lägger sig som en tung hand över hela samhället? Kulturpolitiken har inte någon särskilt hög status i Sverige. Det har den inte ens här i kammaren, vilket man kan konstatera genom att se sig omkring här i dag. Ändå tror jag att det gamla ordet som säger att människan inte lever av bröd allena är sanning i sin innersta bemärkelse.

Vad jag vill att vi skall diskutera och vad jag frågat efter är kulturministerns syn på kulturpolitiken i tider av ekonomisk åtstramning. Kultur är ju inte bara, som socialdemokraterna gärna vill göra gällande, en fråga om att prioritera olika aktiviteter genom fördelningen av medel – satsas det litet mer på ett område skulle det betyda att det är angeläget att det området utvecklas, medan en besparing inom ett område skulle innebära att detta var av mindre vikt. I stället är det väl så att bristen på tradition hos dagens människor och deras upplevelse av andlig hemlöshet skapar ett kanske ofta okänt behov av kultur och kulturaktiviteter av olika slag.

Frågan är: Hur skall vi väcka människors behov av kultur? Målen känner både Bengt Göransson och jag: decentralisering, yttrandefrihet, aktivitet, kontakt, kamp mot kulturkommersialismen, stöd till eftersatta grupper, konstnärlig förnyelse, bevarande av äldre tiders kultur och internationalisering. Men målen kan inte köpas. Statsrådet kan i sin proposition fördela medlen och ge uttryck för den typ av prioriteringar som jag nämnde, men därmed uppnår vi inte målen. För att göra det fordras att man klart och koncist uttrycker sin uppfattning om hur människor skall komma i åtnjutande av och vilja ha de olika kulturyttringar som man vill erbjuda dem.

Vi har i dag författarstöd, distributionsstöd och bokhandelsstöd, men i våra skolor – även på gymnasiet – har litteraturläsning praktiskt taget försvunnit. Vi har konstnärsstöd och utställningsstöd, men ämnet i skolan har förvandlats till bild. På musikens område kan vi konstatera en kraftigt ökad aktivitet. Den aktiviteten är praktiskt taget hundraprocentigt relaterad till teknikens landvinningar, till framställningen av moderna musikmaskiner, förbättrad kvalitet och ökad tillgång till instrument av olika slag. Jag vill här gärna också ge en eloge till de kommunala musikskolorna.

När vi tittar på folkparkerna eller de gamla folketshusbyggnaderna, som en gång i tiden var kulturens boningar ute i våra småkommuner, kan vi konstatera att de i dag har förvandlats till nöjesfält eller utställningslokaler för hötorgskonst. Det verkar på något sätt som att den ena handen inte vet vad den andra gör.

När jag lyssnat på kulturministern i olika sammanhang har jag kunnat konstatera att vi i väldigt många avseenden har en gemensam kultursyn. Det skiljer sig inte så mycket mellan oss när det gäller att fastställa målen för kulturpolitiken i Sverige, men det skiljer sig avsevärt när det gäller vilka medel vi skall använda för att nå målen. Vilka kulturbegrepp skall över huvud taget ligga till grund för de kulturpolitiska insatserna? Hur beskriver man i dag förhållandet mellan populärkulturen och den s. k. finkulturen? Det vore intressant att höra kulturministern också i kammaren uttrycka uppfattningar i det avseendet.

*Om kulturpolitiken
i ekonomiska åt-
stramningstider*

Jag har här, herr talman, beklagat mig över att den socialdemokratiska kulturpolitiken nästan hundra procentigt har varit relaterad till anslagstilldelningen. Det har gått så långt att man i många kommuner och i många organisationer – även när man har vilja, idéer och förmåga till att starta någonting – genast sätter anslag som ett villkor för att fullfölja de många gånger lovvärda planerna.

Jag är medveten om att Bengt Göransson har en svår sits. Teknik och forskning har även i ekonomiska åtstramningstider fått expandera. Den nya regeringen har i förra årets budgetproposition kraftigt gett uttryck för kraven på en sådan expansion. Är det inte också kulturministerns uppgift att även se kulturen som en investering för framtiden?

Ett kulturlöst samhälle är ett fattigt samhälle, även om fattigdomen inte kan mätas i ekonomiska kvantiteter. Därför måste självfallet frågan uppkomma: Vilka alternativ finns det när det gäller att finansiera kulturaktiviteter av olika slag?

Den frågan ställer inte bara våra aktiva konstnärer, våra kulturskapare och våra museichefer, utan den ställs också av dem som trots allt i dag har pengar. Jag syftar då på stora delar av näringslivet.

En av bakgrunderna till min interpellation är självfallet att jag liksom alla de som jag här har räknat upp känner att det är nödvändigt för oss alla att se oss omkring efter alternativa finansieringsformer. Eller som någon uttryckte det på den europeiska konferens om sponsring som ägde rum här i april: Skall Hermes få möta muserna?

Det kravet har börjat göra sig gällande. Ett tecken på det är det seminarium om sponsring som jag här hänvisade till och i vilket kulturministern deltog och uttryckte vissa farhågor för vårt lands del när det gäller finansiering utifrån av kulturaktiviteter. Hur stort är egentligen kulturministerns motstånd mot denna form av finansiering? Jag sade tidigare att inget samhälle kan vara rikt utan en levande kultur. Om man nu har den socialdemokratiska uppfattningen att det är samhällets uppgift att svara för kulturen och för att den uppfyller de mål som jag förut berättade om, hur ställer man sig då när samhället inte har förmågan att leva upp till de krav som ställs?

Det finns i vårt land – som väl är – inget förbud mot privat finansiering av kulturaktiviteter av olika slag. Vi är många som glatt oss åt Dagens Nyheters finansiering av vikingabåten på Historiska museet. Vi känner alla – och den uppskattningen vet jag att Bengt Göransson också delar – glädje över resultatet av Scandinavia To-day. Det är många, både här och på andra sidan Atlanten, som är glada över Göteborgs symfoniorkesters resa – och inte minst över orkesterns förnämliga kvalitet – och över att den genom bistånd av Volvo är garanterad närmare fem års framtida verksamhet med bibehållande av denna goda kvalitet.

Man diskuterar i dag genomförandet av en Selma Lagerlöf-turné med uppläsning i USA, sponsrad av svenska företag.

Vi kan inte och får inte – det tycker jag att det är viktigt att slå fast – fränkänna näringslivet och organisationer, som på allvar och i ökande grad

*Om kulturpolitiken
i ekonomiska åt-
stramningstider*

vill engagera sig i kulturaktiviteter, etik eller integritet. De farhågor som kom fram i mycket skarpare ordalag för 8–10 år sedan hör man inte i dag – och väl är det.

I det här sammanhanget är det också angeläget att peka på idrotten. Vad vore svensk idrott i dag utan sponsring? Samhället hade aldrig kunnat åstadkomma en bråkdel av de idrottsaktiviteter som i dag äger rum – både på nationellt plan av enklare slag och på internationellt plan i form av elitidrott. Varför skall vi skilja kulturen från idrotten? Varför kan inte samma regler gälla i fråga om att finansiera en konstutställning eller ett balettoppträdande som i fråga om att sponsra en skicklig tennisspelare?

Herr talman! Jag skulle vilja ta upp en tredje fråga, som jag hoppas att kulturministern vill belysa. Det är frågan om avgiftsfinansiering.

Jag vet egentligen inte hur kulturministern ställer sig till följande fakta. När Moderna muséet har en Chagallutställning tar man ut en högre inträdesavgift än man gör vid vanliga utställningar eller när man visar det ordinarie utställningsbeståndet. När förlagen skall ge ut den s. k. smala litteraturen låter de detta utgivande till en del finansieras av att man tar bra betalt för böcker som man vet kommer att sälja bra. Likaså är operabiljetterna dyrare i samband med internationella gästspel.

Min fråga till Bengt Göransson är: Hur långt anser kulturministern att man kan gå i ekonomiska åtstramningstider när det gäller en ökad resp. selektiv avgiftsfinansiering?

Vi moderater har i vår kulturpolitiska framtoning hävdat kravet på frihet och mångsidighet. En stark statlig styrning måste alltid innebära att man begränsar friheten och att medlen inte räcker till för mångsidighet. Frågan om avgiftsfinansiering hör ihop med min första fråga om hur vi skall kunna skapa behov av kultur hos människorna. Även om kammaren är tom vore det för mig angeläget att få den här debatten fri från frågan om hur många hundra tusen kronor – det är sådana summor det i allmänhet rör sig om – som skall gå till det ena eller andra ändamålet.

Anf. 28 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Då Ingrid Sundberg inledningsvis uttryckte en viss irritation över att jag i mitt svar hänvisade till budgetpropositionen, vill jag crintra henne om hur hennes fråga faktiskt var formulerad i interpellationen. Hon ställde följande fråga: Vilka omprioriteringar, rationaliseringsåtgärder och nya finansieringsformer kan kulturministern tänka sig för att förhindra att åtstramningspolitiken drabbar kulturaktiviteter av olika slag? Detta är naturligtvis sådana bedömningar som måste göras i budgetpropositionen. Jag har därutöver sagt att jag är beredd att i budgetpropositionen redovisa en mera översiktlig syn på kulturpolitiken i stort. Jag kommer att göra det också.

Jag skall gärna vid det här tillfället gå vidare, därför att jag anser det vara viktigt att vi nu har tillfälle att föra en diskussion om vissa kulturpolitiska spörsmål. Jag hoppas att Ingrid Sundberg har förståelse för att jag ser mig

förhindrad att gå in på de delar som anknyter till budgetpropositionen nästa år.

I den föregående debatten om religionskunskap sade jag att vårt samhälle i vissa stycken präglas av en växande kulturlöshet. Samtidigt – paradoxalt nog – finns det en grupp kulturaktiva, och den gruppen blir allt större. Vi har ett vitalt kulturliv i vårt land. Men vi har alltför många människor som efter medvetet val ställer sig utanför kulturen. Det är intressant att se de spänningar som finns i samhället.

Jag har med mycket stort intresse följt den debatt som förts i Svenska Dagbladet om moderata samlingspartiets nya partiprogram. Jag har sett professor Stig Strömholms artikel, där han analyserar den gammalkonservativa synen på kultur och samhälle, som innebär ett ganska långtgående ansvarstagande för det som utgör den gemensamma kulturen – den må vara finansierad av offentliga medel eller ej, men där finns det ändå en mycket stark kulturgemenskap. Utan att ha några partipolitiska sympatier för konservatismen känner jag en stark sympati för denna vidgade syn. Jag förfäras av de människor, som jag emellanåt möter, som icke har vidare perspektiv än den yta som deras skosulor täcker på marken och icke heller är beredda för ett större ansvarstagande.

Det är alltså viktigt att se till att vår kulturverksamhet kan utvecklas. Och det är viktigt att vi kan bygga på en gemensam kultursyn. Jag vill som en principiell uppfattning uttala att jag hoppas att vi i det kommande arbetet skall kunna finna kombinationer i riksdagen mellan grupper som har en i långa stycken gemensam syn på värdet av kultur. Jag känner alltså stark respekt för det intresse som Ingrid Sundberg i så många sammanhang visar. Men vi är osams på en rad punkter när det gäller vad vi skall göra och hur det ena och det andra skall finansieras.

Kultur är naturligtvis en investering för framtiden, liksom utbildning är en investering. Låt mig bara i detta sammanhang understryka – och det hoppas jag också att vi skall vara överens om – att varje utgift inte är en investering, vilket många människor tror; man definierar först något generellt som investering, och sedan säger man att varje utgift är en investering.

Vi måste alltså vara beredda till omprövningar bland det vi gör för att se vart vi kommer. Detta gäller inte bara offentliga insatser utan också insatser av enskilda och företag. Jag är inte beredd att varje gång ett företag gör en insats på kulturområdet definitionsmässigt säga att det är en investering för framtiden. Det behöver inte vara så, men det kan vara så.

Sponsring – som Ingrid Sundberg talade om – vill jag gärna ta upp ett litet resonemang om. Hon frågade om de principiella synpunkter som jag redovisade. Jag har sagt att sponsring som stöd för evenemang förefaller mig ganska naturligt. Jag tycker att kampanjen Scandinavia To-day var ett utmärkt exempel på hur man kan göra när man skall klara av ett mycket stort evenemang.

Men jag är samtidigt medveten om att den verksamheten, satt i system, kan föra med sig vissa risker. Det som man i dag går ut och säger till svenska medborgare är ju inte att vi med hjälp av sponsring skall kunna få litet grädde

*Om kulturpolitiken
i ekonomiska åt-
stramningstider*

på moset, vilket en del tror, utan man föreställer sig att man genom att vända sig till enskilda företag i väsentlig mån skall kunna minska de offentliga insatserna för kulturen – och det tror jag icke ett ögonblick på, och jag tror inte heller att det vore bra.

Jag tror det är ganska naturligt och t. o. m. respektabelt att det stora företaget söker något av ett evenemang för sin insats i kultursammanhang. Men vi kanske inte vill ha en kulturpolitik som inriktas alltför mycket, eller uteslutande, mot evenemang. Det kan alltså bli det etablerade som stöds.

Risken är också att vi får en tillfällig karaktär på verksamheten. Göteborgs symfoniorkester är ett ganska gott exempel. Där sätter man upp ett avtal på fem år, men vad händer efter dessa fem år? Innebär detta att om en kommunal instans träffar ett avtal med ett företag staten sedan skall vara förpliktad att ta över kostnaderna efter de fem åren?

Detta är inte helt riskfritt. Jag kan referera till en mycket påtaglig erfarenhet. Låt oss anta att ett museum vill göra en stor utställning och säger: Detta skall vi sponsorfinansiera, eftersom vår budget inte räcker till för den här insatsen. Men sedan visar det sig att man inte kan få fram så många sponsorer som man hade räknat med, och då kommer man och säger: Vi fick inte de 300 000 kr. som vi hade trott att vi skulle få, så då får väl riksdagen och regeringen betala. Statliga institutioner får ju faktiskt garantier av stat och kommun.

Om man alltså sätter sponsorverksamheten i system måste man finna sig i att det inte blir som institutionsföreståndarna föreställer sig – att man har möjligheter att arbeta utanför budgetramarna – utan då får man finna sig i att riksdagen i fortsättningen fastlägger de budgetramar inom vilka man också skall klara sponsorfinansieringen. Det är nämligen det garantiåtagande som staten ytterst måste ta, eftersom en statlig institution knappast kan gå i konkurs. Detta är en något annorlunda situation än för många institutioner utomlands, som inte har statligt eller samhälleligt huvudmannaskap. Den här risken har jag tillåtit mig att peka på.

I fråga om vad det är man betalar för vill jag också göra ett påpekande, och jag skall referera till Ingrid Sundberg. Hon frågade: Vad har idrottens sponsring betytt? Sedan sade hon: Samhället hade aldrig kunnat åstadkomma en bråkdél av vad man nu har åstadkommit tack vare sponsring.

Jag tycker att Ingrid Sundberg skall be att få se på en idrottsförenings räkenskaper. Se på en normal idrottsförening, se på idrottsrörelsen i stort och ta reda på hur mycket av det som den idrottsföreningen omsätter och har behov av som kommer från sponsorverksamhet! Jag har varit ordförande ett antal år i huvudstyrelsen för Älvsjö AIK, och jag vet ungefär vad ICA-handlaren betalade för att få ha annons på grabbarnas tröjor. Och jag vet även hur stora bidragen var som kom från stat och kommun. Jag är inte beredd att säga att de anslag som kom från stat och kommun var bråkdelar av det som ICA-handlaren lämnade. Jag försäkrar att det inte var så. Jag tycker att det finns anledning att där ha de verkliga proportionerna klara för sig.

När det gäller avgiftsfinansieringen har jag i årets budgetproposition sagt att det i rådande statsfinansiella läge är viktigt att kulturinstitutionerna

prövar olika vägar att höja intäkterna och därmed minska behovet av bidrag. Men vi skall samtidigt se till att vi inte har avgifter som är så höga att de motverkar det som faktiskt varit ett syfte med kulturpolitiken, att flera skall ta del. Viss service på kulturområdet måste naturligtvis också fortsättningsvis vara avgiftsfri.

Jag anser att den här diskussionen i dag är angelägen. Jag har emellertid sett mig förhindrad att gå in på delar som direkt har anknytning till budgetpropositionen.

Jag kan avslutningsvis, som gammal Folkets Hus-medarbetare, tala om för Ingrid Sundberg att den vitalitet och den utveckling som finns både inom Folkets Hus och Parker faktiskt är värd uppskattning och beundran. Det förekommer praktiskt taget inga Hötorgsutställningar. Däremot tror jag att den mest omfattande utställningsverksamheten förekommer i de lokalerna i dag.

Anf. 29 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Låt mig börja med idrotten. Här kommer omedelbart skillnaden mellan Bengt Göransson och min uppfattning fram. Bengt Göransson talar om anslag och medel, jag talar om aktiviteter. Det är aktiviteter som vi skall diskutera här i dag. Vi sade från början att det inte är fråga om tilldelningen. Jag tror att sponsorverksamheten, stödet av företag, korpiddrott och annat har betytt enormt mycket. Inte hade idrotten varit vad den är i dag utan företagens sponsorverksamhet, och jag menar då inte anslagen i medel.

Här säger Bengt Göransson att kulturen är en investering, men att allt det man satsar på kulturen inte är en investering. Nej, det är alldeles riktigt. Vi som hävdar mångfalden och friheten, jag nämnde orden förut, måste ha råd att göra insatser som inte alltid är lönsamma. Jag tror att det är mycket farligt, om man i kulturpolitiken inför begreppet lönsamhet. Jag tror att man i stället måste ha ett mycket längre tidsperspektiv, ett tidsperspektiv som är sådant att man inte kan mäta resultatet i konkreta ekonomiska termer.

Det var naturligtvis intressant att få höra Bengt Göransson här i kammaren litet grand redogöra för sin syn på finansiering utanför stat och kommun. Evenemangen ställer man sig positiv till, men uttrycker naturligtvis risken för att utanförfinansieringen kan bli grädde på moset. Den enda farhåga som Bengt Göransson uttryckte var bristen på stabilitet i den typen av finansiering. Men man måste väga det ena mot det andra. Är det bättre med en för all framtid garanterad symfoniorkester av lägre kvalitet i Göteborg än en av världskvalitet under begränsad tidrymd om vars fortsättning vi inte vet någonting? Om man skall ha någon form av dynamik, och det måste man väl också ha på kulturområdet, är det bättre att ta vad som kan tas, grädde eller inte grädde, bottenkaka eller inte bottenkaka.

Jag tror att vi är helt överens om hur nödvändigt det statliga stödet är för att garantera de mål som vi har varit eniga om. Det är emellertid när det gäller vilken summa pengar det kan bli fråga om – men den debatten skall vi inte föra nu – som jag menar att man måste se sig om med öppna ögon och kunna

bli fri från de fördomar man tidigare har haft, även om fördomarna riktar sig mot grädden på moset.

Bengt Göransson säger vidare att det bara är de etablerade som får stöd. Här uppkommer ett problem. Låt oss anta att vi om fem tio år – om det går bra för svenskt näringsliv – skulle komma i en sådan situation att det faktiskt blev ett ganska stort utbud av medel till i vissa fall experimentell men i huvudsak etablerad kultur. Jag ställer frågan till Bengt Göransson om han då skulle se detta som ett incitament, som en möjlighet, till att satsa mera av statliga medel på den smala kulturen – på det nya, på det som skall svara för framtidens dynamik, på det som kanske inte blir någonting alls eller kanske blir något alldeles fantastiskt. Eller skall statens hand ligga jämnt fördelad över alla typer av aktiviteter, på grund av att man räds att t. ex. den etablerade konsten annars skulle få ett stöd som gjorde att den fick en relativt större tyngd?

När det gäller avgiftsfinansieringen är det naturligtvis fråga om en balansgång mellan att ta ut så höga avgifter att folk inte kommer och att ta ut så låga avgifter att man inte kan driva verksamheten. Detta är de två ytterligheterna.

Självfallet är det väsentligt att hitta någon mellanform. Den mellanformen måste emellertid, Bengt Göransson, relateras till frågan: Vill människor ha kultur? Jag tycker att Bengt Göransson kunde svara litet mera utförligt på frågan: Hur skall vi skapa detta ökade kulturbehov, när vi inte kan göra det genom att slussa över medel?

Anf. 30 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Diskussionen om sponsring har i hög grad förts i perspektivet av hur vi skall kunna ersätta befintliga medel med medel som kommer från andra håll. Jag har i det sammanhanget sagt att jag tycker mig ha anledning att hysa en viss skepsis mot sponsrings möjligheter att tillfredsställande svara för en sådan ersättning.

Det är alldeles uppenbart att man i varje läge – med gott om pengar eller med ont om pengar – kan vara fundersam i fråga om vad det är för kultur som får stöd. Är det det etablerade eller är det det nyskapande? Vill man att det nyskapande skall få stödet, krävs det att vi har ett öppet och generöst kulturklimat där varje medborgare är beredd att både känna ansvar för och bidra till också det som inte ingår i hans egen snäva intressesfär.

Man medverkar till ett ganska snålt kulturklimat om man säger: Du får själv ta ansvar för det du är intresserad av. Läser du böcker så får du vara beredd att betala för böckerna. Man måste också gå ut och säga till medborgarna att även den ovanliga musiken måste få stöd, även om inte alla tycker om den. Vi måste se till att vår skola kan vara en kulturhård och vänja människor vid att man kanske skall lyssna på ett musikstycke till slut, även om man inte tycker om det, när det kommer på radion. Det är fråga om att skapa ett öppet och generöst kulturklimat.

Ingrid Sundberg förebrädde mig för min jämförelse med Älvsjö allmänna idrottsklubb, denna förnämliga förening, genom att säga att hon talar om

aktivitet och inte om anslag. Hon skulle se aktiviteten i den idrottsklubben! Kanske den har någon betydelse också för de resultat som uppnås på elitnivå. Betyder det ingenting att de här små grabbarna spelar boll, att ungdomar ställer upp som ledare, att det tack vare att vi har fått en och annan idrottsanläggning finns plats för dem, att vi tack vare de bidrag som lämnas av stat och kommun ändå kan genomföra den här verksamheten?

Jag måste turnera frågan till Ingrid Sundberg: Om det alltså är aktivitet Ingrid Sundberg talar om och inte anslag, måste jag dra slutsatsen att sponsring inte innebär pengar. Det var det jag trodde att det gjorde!

Anf. 31 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Låt mig först ta upp böckerna. Jag tycker att Bengt Göransson här mycket koncist preciserade problemet: Läser du böcker får du betala för böcker. Jag tror att jag och min familj är något av en storkonsument av En bok för alla. Men en sak är jag helt övertygad om: Det statliga stödet till En bok för alla var inte avsett för att tillfredsställa min läshunger.

När Bengt Göransson formulerar problemen på det sättet undviker han den centrala frågan: Hur skall vi få folk att efterfråga böcker? Vi kan ge ut böcker billigare och billigare, och det blir ändå inte flera som läser dem – kanske flera som köper dem men inte läser dem. Och det är läsandet som är det väsentliga. Jag kan bara hänvisa till det nya betänkandet Läs, som det var mycket roligt att ta del av.

Sedan till frågan, om sponsring skall ses som en ersättning för statliga medel. Jag förstår inte varifrån Bengt Göransson fått uppfattningen att debatten skulle ha förts på det sättet. Glöm inte hur tonerna gick på 1970-talet, när det ansågs vara direkt omoraliskt om ett företag eller andra ville satsa pengar t. o. m. i sådant som evenemang. I pressartikel efter pressartikel kunde man då utläsa skepsis mot ett obehörigt inflytande över den svenska kulturen, osv.

Aktiviteten är icke relaterad till anslag. När man talar om sponsring är det självfallet fråga om två olika slags företagsengagemang i kulturlivet – det trodde jag Bengt Göransson hade klart för sig. För det första är företagen beroende av kulturen för sådana enkla saker som när det gäller att bygga upp sin egen design och sin arbetsmiljö. För det andra vill man också ha – kalla det gärna så – det reklamvärde som det kan medföra att företagsnamnet förknippas med kulturaktiviteter av god kvalitet. Då ställer man medel till förfogande. Men kulturaktiviteten i dag inom svenska företag kan ses på två håll. Självfallet gäller detsamma för idrotten. Jag nämnde förut korporationsidrotten och motionsidrotten. Men elitidrotten är självfallet beroende av konkret stöd från företag som sponsrar den. Det tror jag är helt självklart.

Nr 27

Fredagen den
18 november 1983

*Om kulturpolitiken
i ekonomiska åt-
stramningstider*

Fredagen den
18 november 1983

*Om kulturpolitiken
i ekonomiska åt-
stramningstider*

Anf. 32 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten om sponsring – jag tycker att jag har redovisat min syn på det området. Låt mig bara mycket kort påpeka för Ingrid Sundberg, när hon beskyller mig för att undvika det centrala problemet – hur får vi fler att läsa? – att jag inte undviker det. Detta är faktiskt ett centralt problem, men det har inte varit ett ämne för den här debatten.

Ingrid Sundberg kan naturligtvis läsa "En bok för alla" och säga att hon tycker att det är principiellt fel att det av samhällsmedel tillförs vissa slantar så att hon kan köpa den boken billigare. Jag förstår bara inte var den kulturpolitiska poängen ligger i att det är Volvo som betalar mellanskillnaden för den boken. Och jag förstår framför allt inte hur man får andra än Ingrid Sundberg att läsa boken därför att Volvo betalar.

Anf. 33 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! När vi diskuterar avgiftsfinansiering, Bengt Göransson, så är det stora problemet att hitta den gräns där man kan ta ut tillräckligt mycket av kulturkonsumtionen utan att man minskar antalet människor som utnyttjar densamma.

Självfallet kunde socialdemokraterna – om man hade råd till det – göra praktiskt taget alla kulturaktiviteter kostnadsfria, ytterligare öka litteraturstödet, distributionsstödet osv. Alla böcker skulle då bli billiga. Men det har inte en direkt effekt när det gäller att få fler människor att läsa böckerna. Därför menar jag att man i mycket hög grad måste bedöma effekten av avgiftsfinansieringen också på kulturkonsumtionen och inte bara på utgivandet av böckerna.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1983/84:59 till försvarskommittén

9 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1983/84:156 till finansutskottet

1983/84:157 och 158 till skatteutskottet

1983/84:159 till trafikutskottet

1983/84:160 till arbetsmarknadsutskottet

10 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1983/84:65 Vissa yrkestrafikfrågor m. m.

11 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1983/84:161 av *Lisbet Calner m. fl.*

Ny organisation för postverket (prop. 1983/84:34)

1983/84:162 av *Monica Andersson m. fl.*

1983/84:163 av *Lars Werner m. fl.*

Arbete i ungdomslag hos offentliga arbetsgivare (prop. 1983/84:46)

12 § Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkanden

1983/84:5 Offentlig upphandling

1983/84:11 Höjning av Sveriges kvot i Internationella valutafonden och godkännande av beslut inom Internationella valutafonden rörande revidering av de generella lånearrangemangen (prop. 1983/84:21)

1983/84:12 Förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen. (prop. 1983/84:32)

Skatteutskottets betänkanden

1983/84:4 Ett tilläggsavtal till dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Frankrike (prop. 1983/84:29)

1983/84:8 Ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Singapore (prop. 1983/84:35)

Justitieutskottets betänkande

1983/84:4 Larmanläggningar (prop. 1982/83:163)

Lagutskottets betänkanden

1983/84:3 Förenklat förfarande vid dödande av förkommen handling

1983/84:4 Ägarlägenheter och bostadsrätt

Utrikesutskottets betänkande

1983/84:2 Godkännande av ändringar i den nordiska samarbetsöverenskomsten (Helsingforsavtalet) (prop. 1983/84:24)

Försvarsutskottets betänkande

1983/84:3 Åtgärder mot narkotikamissbruk

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1983/84:4 Avlägsnande av utlänning

1983/84:5 Vissa krav för erhållande av svenskt medborgarskap m. m.

1983/84:6 Vissa handikappfrågor

1983/84:7 Socialförsäkringsförmåner till missbrukare

Nr 27

**Fredagen den
18 november 1983**

Socialutskottets betänkanden

- 1983/84:6 Utbyggnad av vissa medicinska verksamhetsområden, m. m.
- 1983/84:7 Tandvård för de äldre

Kulturutskottets betänkanden

- 1983/84:3 Statsmyndigheternas inlåning av konstverk (prop. 1982/83:98)
- 1983/84:4 Vissa byggnadsvårdsärenden
- 1983/84:5 Vissa museifrågor

Utbildningsutskottets betänkanden

- 1983/84:1 Upphandlingen av utrustning för högskoleområdet m. m.
- 1983/84:2 Ungdomsvårdsskolor
- 1983/84:3 Kommunal demokrati inom skolektorn
- 1983/84:4 Vissa jämställdhetsfrågor
- 1983/84:5 Vissa skolfrågor

Trafikutskottets betänkanden

- 1983/84:2 Sammanslagning av trafiksäkerhetsverkets och vägverkets verksamhetsområden
- 1983/84:3 Mönstring av sjömän (prop. 1983/84:1)

Jordbruksutskottets betänkanden

- 1983/84:1 Miljö- och naturresurspolitik m. m.
- 1983/84:2 Vissa åtgärder mot försurningen
- 1983/84:3 Luftvård
- 1983/84:4 Fiske
- 1983/84:5 Strukturrationaliseringen inom jordbruket och skogsbruket
- 1983/84:6 Stöd till inhemsk ull- och linproduktion

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

- 1983/84:3 Anställningsskydd
- 1983/84:4 Facklig verksamhet
- 1983/84:5 Medbestämmandefrågor m. m.

Bostadsutskottets betänkanden

- 1983/84:1 Vissa planfrågor
- 1983/84:2 Fysisk riksplanering m. m.
- 1983/84:3 Regler om byggande m. m.
- 1983/84:4 S. k. övernattningsbostäder
- 1983/84:5 Ändring i 12 kap. 15 § jordabalken (prop. 1982/83:146)

13 § Meddelande om interpellation

Nr 27

Fredagen den
18 november 1983

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 18 november

*Meddelande om
interpellation*

1983/84:52 av *Anders Björck* (m) till justitieministern om Europadomstolens dom i visst ärende från Sverige:

Justitieministern har i ett i dag avlämnat interpellationssvar till mig meddelat att han inte är beredd att ge någon redogörelse av konsekvenserna för svensk lagstiftning av en dom i Europadomstolen eller ta ställning till hur det fortsatta utredningsarbetet skall bedrivas. Motiveringen är att han inte hunnit sätta sig in i frågan.

För att bereda justitieministern tillfälle att göra detta ber jag därför att ordagrant få upprepa den interpellation som jag väckte den 13 oktober, alltså för fem veckor sedan, och som i sin tur grundar sig på en interpellation i samma ämne som väcktes den 13 oktober 1982, således för ett drygt år sedan:

I september 1982 fälldes den svenska staten av Europadomstolen i Strasbourg i ett uppmärksammat expropriationsmål. Domen rörde två fall av långvariga expropriationstillstånd, som förenats med likaledes långvariga byggnadsförbud. Sverige fälldes på två punkter, dels för brott mot egendomsstadgandet i första tilläggsprotokollet, dels för brott mot konventionens artikel 6:1, som reglerar rätten till prövning av civila rättigheter och skyldigheter inom skäligen tid.

Den 13 oktober 1982 interPELLERADE jag justitieministern i ärendet. I interpellationen ställde jag tre frågor: dels hur regeringen ämnade gå till väga för att bereda de ändringar i svensk lag som följer av Europadomstolens utslag, dels om oppositionen skulle beredas tillfälle att delta i detta arbete, och dels slutligen huruvida utredningsarbetet skulle komma att begränsas till den lagstiftning som rör rätten till fast egendom eller om en mer fullständig genomlysning av svensk rätt motiverades av domen.

Justitieministern svarade den 29 oktober i kammaren att en undersökning hade igångsatts inom justitiedepartementet och att han när denna var avslutad skulle ta ställning till om oppositionen skulle ges möjlighet att delta i arbetet. Justitieministern uteslöt inte att domen kunde få återverkningar på också andra lagstiftningsområden än plan- och byggnadslagstiftningen.

Fortfarande ett år efter tidpunkten för denna interpellationsdebatt har något svar inte lämnats om vad man kommit fram till inom justitiedepartementet om de åtgärder på olika områden som domen aktualiserar. Oppositionen har inte getts möjligheter till insyn eller medverkan i beredningsarbetet.

Mot denna bakgrund vill jag fråga justitieministern följande:

1. Är justitieministern beredd att lämna kammaren en redogörelse för de slutsatser som man kommit fram till inom justitiedepartementet angående

konsekvenserna för svensk lagstiftning av den aktuella domen i Europadomstolen?

2. Anser justitieministern att oppositionen bör ges möjligheter att delta i beredningsarbetet?

14 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 17 november

1983/84:164 av Kerstin Ekman (fp) till statsrådet Birgitta Dahl om planerna på utbyggnad av vattenkraften:

Enligt riksdagens beslut år 1975 (CU 1975:28, NU 1975:30) skulle det i energibalansen år 1985 upptas 66 TWh vattenkraft. Riksdagen beslöt år 1977 på förslag av civilutskottet (CU 1977/78:9) att inom ramen för den fysiska riksplaneringen undanta bl. a. de fyra outbyggda huvudälvarna Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven.

På förslag av statsrådet Birgitta Dahl har regeringen nyligen beslutat ge 1981 års energikommission i uppdrag att redovisa vad alternativ där vattenkraftsutbyggnader ingår, utöver vad som förutsätts enligt 1977 års beslut, skulle innebära.

Mot bakgrund av det ovan anförda vill jag till statsrådet ställa följande frågor.

Avser regeringen förelägga riksdagen förslag om en vattenkraftsutbyggnad utöver 66 TWh? Vilken eller vilka av de fyra outbyggda älvorna skall därvid offras?

1983/84:165 av Berit Löfstedt (s) till civilministern om synodbildningen inom svenska kyrkan:

I Linköping har i dagarna bildats en s. k. Svenska kyrkans fria synod. Synoden är en sammanslutning av tidigare bildade s. k. dekanat. Dekanat finns i flera stift. Synodens ledare är biskop Bertil Gärtner i Göteborg. Av vad som hittills framkommit av dekanatsmedlemmars uttalanden är man motståndare till kvinnliga präster, motståndare till den demokratisering av svenska kyrkan som nu pågår som en följd av ny lagstiftning.

Man är motståndare till att kyrkan öppnar sig mot samhället och möter människor i deras vardagssituation.

Jag vill nu fråga civilministern vad han för sin del anser om synoden och dess vara inom svenska kyrkan.

den 18 november

Nr 27

Fredagen den
18 november 1983

1983/84:166 av andre vice talman *Anders Dahlgren* (c) till jordbruksministern om förlängning av gällande jordbruksavtal:

*Meddelande om
frågor*

Då remissvaren på livsmedelsutredningens första delbetänkande är splittade och flera remissinstanser framhållit svårigheten att bedöma sakfrågan utan tillgång till livsmedelskommitténs slutbetänkande ber jag att få ställa följande fråga:

Har jordbruksministern mot denna bakgrund för avsikt att förlänga det nu gällande jordbruksavtalet i avvaktan på livsmedelsutredningens slutbetänkande?

15 § Kammaren åtskildes kl. 11.08.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert